

Zora Raboteg-Šarić i Ivan Rogić

Daleki život, bliski rub: kvaliteta života i životni planovi mladih na područjima posebne državne skrbi

Zagreb, Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži i Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2002., 363 str.

Knjiga *Daleki život, bliski rub*, s podnaslovom *Kvaliteta života i životni planovi mladih na područjima posebne državne skrbi*, sedma je u Biblioteci »Studije« Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar u Zagrebu. Napisali su je psihologinja dr. sc. Zora Raboteg-Šarić, viša znanstvena suradnica i sociolog dr. sc. Ivan Rogić, znanstveni savjetnik, a sastoji se od pet dijelova (*Anketni nalazi*, str. 13.-125.; *U zrcalu priče*, str. 127.-160.; *Uporišta za djelovanje*, str. 161.-190.; *Priručna literatura*, str. 191.-194. i *Dodatak*, str. 197.-337.), a prva tri dijela imaju trinaest poglavlja. *Dodatak* obasije poseban izbor podataka dobivenih preglednim istraživanjem (anketom), osnovne podatke o uzorcima i istraživačke instrumente, a popis referentne literature na hrvatskom i engleskom jeziku ima sedamnaest jedinica. Na kraju je objavljen sažetak na hrvatskom (str. 339.-348.) i engleskom jeziku (str. 349.-359.), te bilješke o autorima.

Pročitati knjigu Zore Raboteg-Šarić i Ivana Rogića, utemeljenu na tvrdim »terenskim« podacima, dakle, bez osobitih izgleda da se izneseno mnoštvo podataka možda blaže interpretira i da se u zaključcima pribjegne dragim eufemizmima, znači prilično surovo se sučeliti s problemima najkrhkije socijalne skupine u Hrvatskoj. Ovdje nije riječ ni o starima, ni o ženama, ni o braniteljima, ni o nezaposlenima, ni o seljacima, o kojima se ipak manje-više redovito čita i sluša. Ovdje su u glavnoj ulozi mladi (završni razredi srednjih škola) na tužnim područjima posebne državne skrbi, o kojima u hrvatskoj javnosti gotovo i nema alarmantnih poziva na hitnu i učinkovitu akciju. Zašto je tako? Nije teško pretpostaviti kako je, uz ostale razloge, u siromašnoj i demografski staroj Hrvatskoj posrijedi nesenzibiliziranost pučanstva i vlasti za mlade naraštaje, s tim što valja pripomenuti kako o mladom naraštaju u cjelini ipak ima vrijednih sociologijskih istraživanja. U ovoj studiji, pak, predmet je istraživanja život mladih u sredinama od kojih samo po koja pruža koliko toliko bolje mogućnosti.

Podaci izloženi i protumačeni u ovoj knjizi prikupljeni su u dva istraživanja. Oba su provedena 1999. godine. U prvome je opsežnim je upitnikom ispitano 1.106 učenika trećih i četvrtih razreda srednjih škola, što čini otprilike 50% populacije učenika tih razreda u osam hrvatskih županija koje u svom sastavu imaju područja posebne državne skrbi i u kojima je provedeno istraživanje. Drugi uzorak, uzorak učenika pisaca eseja, rezultati kojih su obrađeni i interpretirani posebno,

obuhvatio je ponajvećma učenike drugih razreda (raznorodnih) srednjih škola, ali i učenike trećih i četvrtih razreda (u naseljima u kojima nisu prvim istraživanjem obuhvaćeni svi završni razredi). Taj uzorak obuhvatio je 306 srednjoškolaca. Posredno se iz prikupljenih i izloženih podataka može mnogo toga doznati i o njihovim obiteljima (o 1.106 obitelji svakako), a i o 14 naselja u kojima je provedeno istraživanje (tehnička i socijalna infrastruktura, organiziranost, zapuštenost, porušena naselja, neuređenost, prednosti, ljepote i dr.).

Valja dodati da su u školama u kojima se provodilo istraživanje intervjuirani školski stručnjaci (temeljem kratkog strukturiranog predloška za interview). Pitanjima se nastojalo doznati o programima kojima je svrha rad s mladima, o nositeljima tih programa, o korisnim iskustvima, potom o mogućnosti provođenja izvanškolskih aktivnosti u školi, percepciji najvećih problema mladih, i sl.

Autori iznose mnoštvo podataka i svi su vrijedni pozornosti (ne samo recenzentske). U ovom kratkom prikazu nemoguće ih je, uostalom to nije ni svrha recenzije, prenijeti. Valja, međutim, primijetiti da su analitičkiji i interpretacijski plodniji kada se veliki reprezentativni uzorak »razbije« (podijeli) na poduzorke i potom »sućeli«, uspoređuje. Tako se ustanovljuje zanimljive razlike, inače nevidljive, s obzirom na tip naselja (mjest) stanovanja ili nacionalnu pripadnost. Ovaj dio analize nudi više, čini nam se, i »profesionalnim« akterima razvitka, što može povećati preciznost u možebitnoj revitalizacijskoj proceduri na područjima posebne državne skrbi. Možda se je moglo odabrati još poneku varijablu prema kojoj bi se presložilo osnovni uzorak, primjerice »prognaničko iskustvo«, ili neku više sintetičkog tipa, primjerice »opremljenost mjesta stanovanja«, »obilježja regionalnog okruženja« i dr.

Ispitanu populaciju bitno označuje i diferencira od generacijske skupine u Hrvatskoj, blisko ratno ili prognaničko iskustvo (2/3 ispitanika bilo je u progonstvu ili izbjeglištvu). Lako je pretpostaviti da obilježeni takvima traumatičnim iskustvima, pokazuju niži prag strpljenja da ustraju na življenju u sadašnjemu mjestu boravka, pa i kada su očevidne prednosti tih periferijskih malih društava.

Biti mlad i živjeti u sredinama što ih se uglavnom ne može označiti kvalitetnima za život, koje ne nude sigurniju i bolju budućnost niti veće mogućnosti izbora, najbolja je preporuka za odlazak. Životne želje mladih vrlo su realne i zrelo se protežu od nužnosti da se najprije završi školovanje i postane stručnjak u poslu do zaposlenja i zasnivanja obitelji. Većina anketiranih mladih ne vide ozbiljenje svojih planova u sadašnjemu mjestu boravka, makar to bio i grad. Stoga većina planira ili barem žele otići. Ako i hoće ostati, to je zato što, zbog različitih razloga, ne mogu (ili procjenjuju da ne mogu) otići.

Autori potanko analiziraju odgovore na pitanja o odlasku ili ostanku, dajući time cjelovitu – pojedinačnu, društvenu i razvojnu dimenziju problemu depopulacije periferijskih hrvatskih prostora. S pozornošću se odnose i spram prijedloga mladih kako poboljšati kvalitetu života u mjestu stanovanja.

Današnja područja posebne državne skrbi uglavnom su i prije Domovinskog rata i srpske okupacije, budući da su najčešće pripadala ruralnom perifernom segmentu hrvatskog društva, bila više nerazvijena nego razvijena (iznimka je, daka-ko, istočna Hrvatska, s Vukovarom). Proteklo desetogodišnje razdoblje dodatno ih je unazadilo. Sve to nije nimalo ohrabrujuće za budućnost.

U takvim uvjetima autori, sučeljeni s podacima, daju vrlo sustavan i jasan pregled najvažnijih zaključaka i preporuka. Neprijeporno je da sami mladi mogu učiniti vrlo malo, njihove obitelji (o njima je možda trebalo saznati više) također nisu (prosječno) dobra materijalnog stanja, učitelji se i osobno sučeljavaju s mnogim problemima na ovima društveno trusnim područjima, socijalne mreže prilično su razorene, osobito za mlade koji su nedavno doselili, društvene zajednice ne funkcioniraju kako bi trebalo: premalo je sadržaja (ili ih uopće nema) za provođenje slobodnog vremena kako to žele mladi, društvena kvaliteta života je niska, nezadovoljstvo se iskazuje na različite načine, itd.

Obrazovani, zdravi, vrijedni mladi ljudi investicija su za budućnost. Autori se u cijeloj knjizi zauzimaju za to da se mladima stvori priliku, da se vjeruje njihovim dobrim stranama, sklonostima i darovitosti, te da se u hrvatskom društvu, napokon, kao strateški zaokret dogodi »nova solidarnost« s mladim naraštajem.

Knjiga završava poglavljem *Što dalje?* ili *Prema pozitivnu pristupu mladima*. U tom tekstu autori se (teorijski) hvataju u koštac s rizicima i teškoćama što su posljedicom iscrpljivanja i zaostajanja lokalnih zajednica kakve prouzročuju njihovu nesposobnost da osiguraju koliku toliku razinu podnošljivosti života mladih u njima.

Riječ-dvije o dodacima knjizi. Objavljeni su, ponajprije, svi prikupljeni anketni podaci, što je dragocjen izvor činjenica za sve koje na bilo koji način zanima sudbina mladih na područjima posebne državne skrbi ili općenito mladih u nerazvijenim hrvatskim krajevima. Slijede veoma zanimljivi, iskreni i zorni ulomci iz eseja učenika, koji govore gotovo sami za sebe. Osnovni podaci o uzorcima i istraživački instrumenti omogućuju pak uvod u metodologiju, opetovanje istraživanja i provjeru nalaza.

Knjiga *Daleki život, bliski rub* izbliza promatra mlade na razvojno hendikepiranim područjima, prati njihovo odrastanje, poglavito tijekom rata, progonstva i izbjegništva. Mladi govore o vlastitim problemima, željama, očekivanjima, hijerarhijama vrijednosti. Sirovost podataka, na čemu autori upravo inzistiraju, te ulomci iz učeničkih eseja, do kraja razotkrivaju razočaranja, životne teškoće i slabu vjeru mladih u vlastitu budućnost u svom kraju pa i u Hrvatskoj ako se stvari ne promijene.

Knjiga je puna vrijednih podataka, dobro je napisana, ima kvalitete kakve su odlikom dobra i korisnog štiva. U svakom slučaju preporučujemo ga čitateljima.

Maja Štambuk

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, Hrvatska